

A KOROM TULIPÁNJAI

Szentmártoni János válogatott verseiről

Ballada hétköznapi díszletekkel – mondja Szentmártoni János válogatott verseinek címével. S ahogyan előrehaladunk az olvasásban, egyre inkább meggyőző a fiatal korára is érett költő: a hétköznapi díszletek mítoszi díszletekkel vannak vegyítve. A dráma – sötét színekkel, még inkább a koromra írt feketével – a közelünkben (a családban) zajlik, de minden történésnek távlata van. S avval, hogy teljességgel nem belátható a *beláthatatlan* – az önéletrajzi elemek sejtelmes sokrétűséggel a *lírahős* (csak részben azonos a költővel) mítoszba emelkedő alakját formázzák – egy kissé megnő a találgatások köre. Érző ember-e, aki mindezt végigéli, cselekszi, vagy csupán szereplője – főhőse – annak a versfolyamnak, ami túlmegy (ezért igazi líra) a vers valóságán, és az ember szenvedéstörténetének lesz komor példázata?

Szó se róla, Szentmártoni az ég felé is nyit utat – s a miltoni éjben nem csupán „a korom tulipánjai nyílnak” (*A szem balladája*) –, de a kitóduló fényesség helyett csaknem mindig a villámok késébe lép. Az éjfélete fényessége vonzza. Az embervoltunkból eredő bűn – ezért a József Attila-i *nagyon fáj* – kiáltásszerű bevallása. Sebzi magát *reneszánsz* teljességgel, hogy megannyi átváltozás útján az egyén fájdalma mellett egy majdnem hitehagyott közösség fájdalma is lássék. A dosztojevskiji alámerülésnél is fájóbb kivetettség (*Ripolusok éjszakája*). A *sötét karaván* – a huszadik, huszonegyedik századi *halálmenet* – „élet-gulágokkal” fölturbózott véghetetlen vonulása.

„Elbújok ebben a versben, mint egy bűnöző, / aki tette színhelyén keres menedéket. / Elvegyülök a szereplők közt álruhában, / és próbálom titkolni mindazt, ami éget” (*Lebukás*). Jó a maszkos rejtezés, ám a festett vérzés helyett itt valódi vérrel van dolgunk. Nincs az a *tartóoszlop*, amely megállíthatná ezt a zuhanást. „Szemedben nyár, enyémben ősz van; / a szád tűzkoszoru ha ég / – idomított tigris a nyelved –, / az enyém vérző szakadék” (*Atlasz*).

A titok nyitja? A legnagyobb nyíltság. A kibeszélhetetlen kibeszélése. Az anya tragikus körülmények közötti elvesztése, a házasság szekerének partoldalhoz való csapódása, a lánygyermek angyali türelme – amellyel bevárja a *világra éhes* apját, és *Párizs-verslevelét* megköszönve évtizedek múlva

hasonlóan forró episztolát ír hozzá –, a közösség kocsmájában csapra vert hordó mellett is *égető* magány. Kitántorgás a magánélet boldogságából, hogy az emléksivatag – szálnalmas életünk sötét alagútja – a vers („szebbik arcom”) eleven áramával telítődjen. Nem felhőtlen örömmel, mert a halál szögesdrótjai – „ölbe zárt pokolgéppel” – rémisztően hatnak.

Avval, hogy a lírahős bolyongása (és a hozzá kapcsolható megannyi *én-föltáró* történés) nem az idő linearitását követi, a *versregény* kilép medréből. Igaz, csak olyannyira – megtagadván is megőrizve a puskini (*Anyegin*) és a Somlyó Zoltán-i (*Nyitott könyv*) falu-város *érzelem-szötte*sének a romantikáját –, hogy evvel a modern, az élet szakadozottságát reveláló billentéssel a témák-csomópontok *fájdalma* még észlelhetőbbé válnak.

A legkisebb *zuhanás* is összegzés. A balladai grádics legfelsőbb eleme is homály.

Ám a reményt hozó „tavasz a télben” – „a halál jegén barna élet” (*Ló a tavon*) –, ha föl nem is oldja, csökkenti a rettenetet. Nagy vers szól az *önkereső tébolyról*, szólítván a tartást adó magyar líra halhatatlanjait is (*A kérdező*). Az erőt Szentmártoni János számára is a mesterek adják: mindenekelőtt az „égboltkapuszárnyat” rá táró Kárpáti Kamil, és az iszkázi lakozás vallató, vallomásra készítő biztonságát jelentő Nagy László.

A válogatott verseket olvasván érdemes megjegyezni – mert metaforafényükkel rávilágítanak eme boldogságos szenvedés-kozmoszra – a líra-stációk, talán összefoglaló címként is helytálló, egy-egy jellemzőjét: „versek lázrózsáival”; „ölbe zárt pokolgéppel”; „a korom tulipánja”; „fölperzselt rét”; „hitetlen Lázár”; „az ég vaskosarából”; „lemészárolt angyalok földjén”; lázak vadvize”; „énekkal a pokol kútjait”; „két úr közt”.

Folytathatatlan folytatás? Sokkal inkább a *kitekintés* józansága. „csak a szél zúg bennünk s a szégyen – / komolykodunk halálra ítélen. / Hol van az ihlet mostanában? / Az elégett percek havában?” (*Stádium*, 2010)

(Szokolczay Lajos, *Szabadság-tű*, Prae Kiadó, 2024, 460-462.)